

Termín „český pop-art“ neexistuje. A měl by?

Klára Bartášková, autorka je historička umění

Absence souhrnného zpracování dějin umění bývalého východního bloku vede ke zjednodušenému škatulkování a nucenému roubování pojmů umění z tzv. Západu. Je obecnou pravdou, že v diametrálně rozdílných politicko-sociálních podmínkách nutně nemohlo vzniknout ve stejné době stejné umění, přesto se však po pádu železné opony mnoho podobností našlo. Problémem komparací je, jak tvrdí historik umění Tomáš Pospiszyl, především podobnost bez znalosti.

Na území, které se rozkládalo za železnou oponou, tak můžeme nalézt mnoho pop-artistů, ale jen díky tomu, že se jejich dílo vzdáleně podobá například americkým dílům. Současnou situaci, kdy není „český pop-art“ (stejně jako například „český minimalismus“) nijak vymezen, je možné přičíst za vinu také neexistenci mnoha monografií českých umělců, tvořících ve druhé polovině 20. století, a také faktu, že téměř nevznikají historicko-tematické výstavy zachycující tuto dobu a její umělce.

Jak se to tedy s „českým pop-artem“ má? Není zvláštností, že okruh českých umělců, jejichž dílo je možné k pop-artu zaškatulkovat, nezastával žádný jednotný program. Přestože projevy pop-artu bychom v rámci umění druhé poloviny dvacátého století jistě mohli nalézt v mnoha zemích světa, skupinou v pravém slova smyslu byla pouze Independent Group, přímá předchůdkyně britského pop-artu, která styl i termín de facto založila, pozdější německý Kapitalistischen Realismus, potažmo francouzští noví realisté. Avšak pop-art americký, který se stal ikonickým, byl pouze okruhem silných individualit. Stejně tak na poli české alternativní kultury se v rámci tohoto proudu tyčí hrstka silných uměleckých osobností, některé vzájemně propojené, ale pouze v rámci okruhů jiných uměleckých aktivit, jako například české grotesky – volného uskupení umělců, kteří v reakci na politickou situaci sedmdesátých let vnášeli do umění prvky groteskního humoru.

Termín „**informel**“ vyjadřuje spontánnost projevu oproštěnou od klasických výtvarných forem. Informální umění, využívající nevýtvarných materiálů či destruktivních gest, odráželo existenciální pocity umělců, pramenící z válečné a poválečné reality, z pocitu odcizení, samoty a tak podobně.

Grotesknost každodennosti

Pokud bychom přece jen chtěli projevy pop-artu v českém umění druhé poloviny dvacátého století nějak obecně charakterizovat či umělce zaštitit nějakým společným východiskem, vhodným vodítkem by byla nová figurace, tendence, která do českého umění opět, po předchozím abstraktním období informelu, přinesla zájem o konkrétní zobrazení lidské figury. Odehrál se zde tedy stejný scénář, jako když na Západě abstraktní expresionismus vystřídal právě pop-art. Naše nová figurace je však pojmu pop-art nadřazená, pop-art, vedle jiných, obsahující. Charakteristikou „českého pop-artu“ by tedy mohla být tvorba v duchu novofigurativního proudu, zobrazující široký okruh námětů z každodenního života světa své doby, se silným tíhnutím ke groteskním prvkům.

Lidové umění?

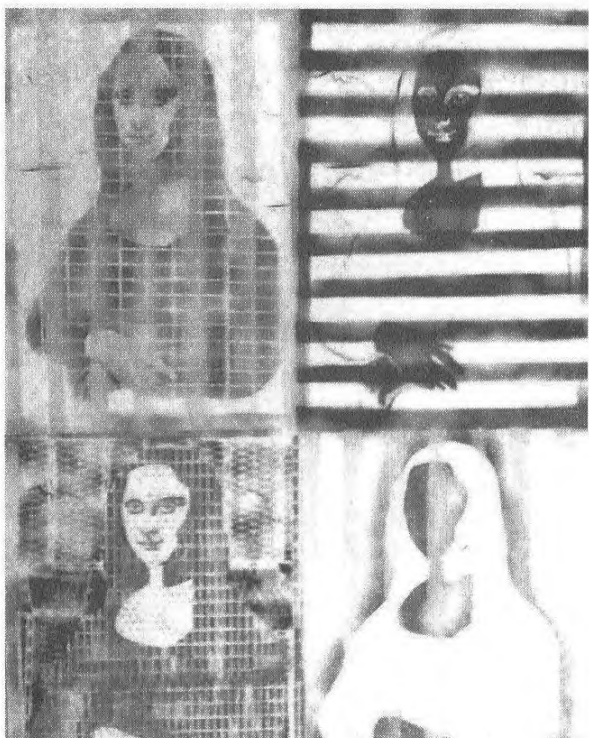
Je tedy možné titulovat tento směr českého výtvarného umění druhé polovi-

ny 20. století jako „český pop-art“, či je potřeba stanovit název nový, vlastní?

Podle Tomáše Pospiszyla by mělo definování projevů, které v českém prostředí můžeme označit jako pop-artové, vycházet ze samotné podstaty tohoto slova. Pojem „lidové umění“ by však nemusel být nejšťastnějším východiskem. Stejně jako se kvůli veřejným domům či toaletám v našem prostředí příliš nepřekládá výraz „public art“, také přívlastek lidový může být u nás zavádějícím. Pojem lidové umění je v našem prostředí obvykle spjat s tradiční lidovou kulturou, přičemž za jeho hmotný umělecký produkt je tak možné označit například velikonoční kraslice.

Jak to bylo na Západě?

Navzdory hrozbě z bipolárních komparací nutno zmínit, jak hledání názvu pro tyto umělecké tendence probíhalo v západním světě. Termínu „pop art“ (respektive „popular art“, který se později zkrátil) poprvé použil britský umělecký

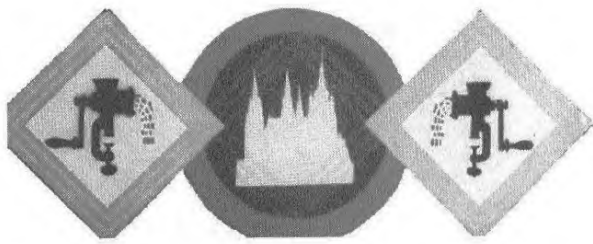
Warholovská parafráze Vzpomínka na Monu od Rudolfa Němce.

kritik Lawrence Alloway v souvislosti s již zmiňovanou Independent Group pro označení tvorby umělců, kteří kritickým či parodickým způsobem reagovali na produkty masmédií a masové komunikace, tedy rovněž nikoli pro umělecká díla vycházející z lidové kultury.

Městský folklor neboli pop (Jagger nebo Gott)

Josef Kroutvor, renesanční člověk a mistr jazyka, v kontextu českého umě-

ní používá sympatický termín „městský folklor neboli pop“, přičemž „pop“ se u nás v oblasti hudby jakožto charakteristika stylu běžně používá. Zatímco v oblasti hudby tedy označení vžitě a jasně výstižné, na poli výtvarného umění, chápeme-li populární jako obecně známý či oblíbený, již docela problematické. Karla Gottu zná každý, Rudolfa Němce či Teodora Rotreкла téměř nikdo. Podíl na tom jistě nese určitá česká antipatie k modernímu umění a upozadění výtvarného umění vůbec. Naproti tomu na Západě byl Warhol stej-

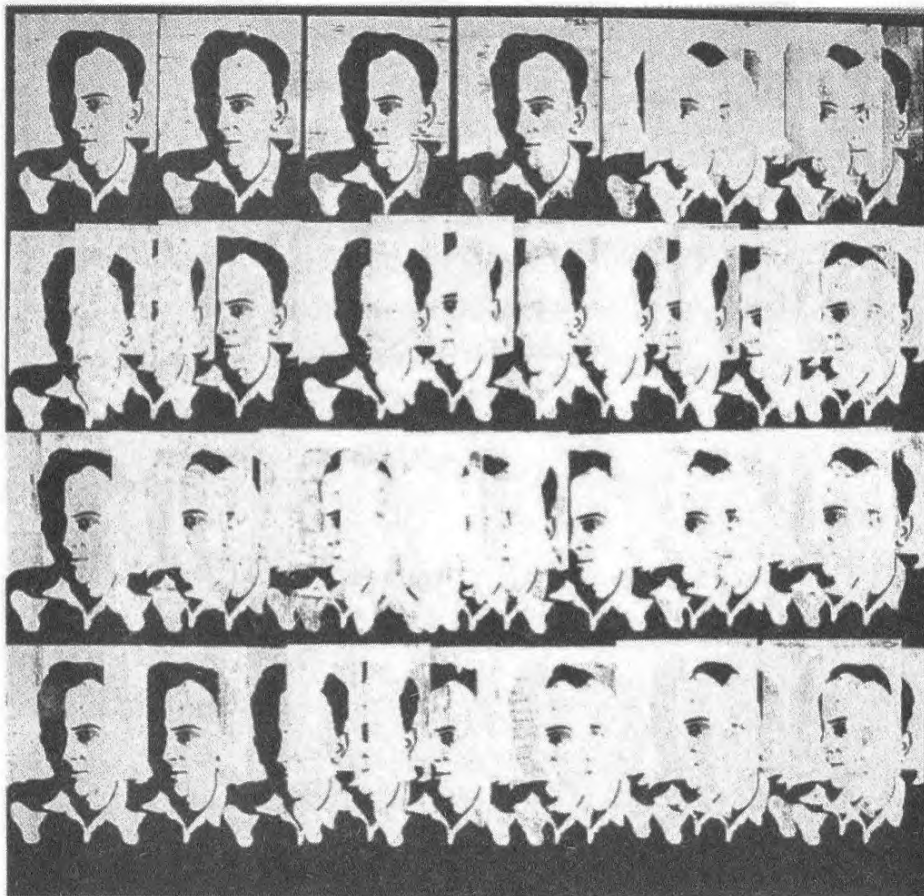

Praha střed Evropy, prorocké dílo Teodora Rotrekla, vytvořené tři roky před okupací.

nou ikonou jako Jagger. „Městský folklor“ zřejmě také není výstižným označením, protože jakkoli byl americký pop-art zrcadlem moderního velkoměsta, v dílech českých umělců v tomto období nacházíme městské exteriéry, jakožto ústřední motiv výtvarného díla, velice zřídka. Převažujícími jsou náměty figurální, předměty denní potřeby, či parafráze zahraničních vzorů. Pop-artu se určitým originálním způsobem věnovali například Jiří Balcar, Rudolf Němec, Teodor Rotrekl či Josef Mžyk. Společným a pro naše prostředí

specifickým prvkem je jim groteskní humor a naznačovaná společensko-politická kritika. Hledání vhodného českého termínu by tedy případně mělo vycházet spíše z těchto lokálních specifik.

Jelikož však mnoho našich autorů ke světovému pop-artu vědomě odkazovalo či se západní produkci vymezovalo, „český pop-art“, pokud bude tento směr definován, by skutečně mohl být termínem výstižným a dostačujícím.

Rostislav Novák, *Pocta Jiřímu Ortenovi II.*

Čeští umělci z pochopitel- ných

důvodů nevzdá-
vali hold osobnostem
z oblasti showbusinessu či
oficiální kultury, ale dávali
přednost aktuálním ná-
rodním symbolům, ikonám
z historie, osobnostem
z nejrůznějších vědních
oborů a podobně.